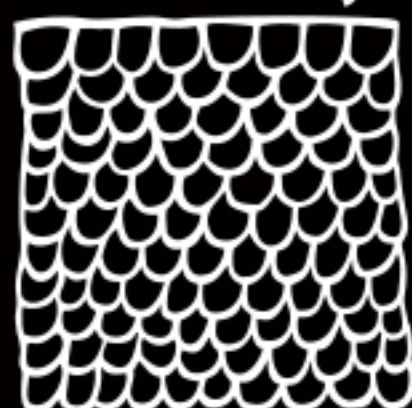

Saulius Grybkauskas

SKUNDAI MASKVAI

Slapti
nomenklatūros
laiškai

aukso žuvis

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

Saulius Grybkauskas

SKUNDAI
MASKVAI

Slapti
nomenklatūros
laiškai

Vilnius, 2023

Knygos leidybą parėmė:

sutarties Nr. S-LIP-21-6

Šaltinių rinkinys

Recenzentai:

Prof. dr. Vyngantas Vareikis, Klaipėdos universitetas
Dr. Vladas Sirutavičius, Vilniaus universitetas

Dokumentus iš rusų kalbos vertė Irena Potašenko
Redaktorės Edita Šatkauskienė, Larisa Lavrinec
Dizainerė Miglė Vasiliauskaitė

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*.

Šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokslo įstaigų bibliotekose, muziejuose ar archyvuose, draudžiama mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Saulius Grybkauskas, tekstas, 2023
© Irena Potašenko, vertimas iš rusų kalbos, 2023
© Miglė Vasiliauskaitė, dizainas, 2023
© Leidykla „Aukso žuvys“, 2023

ISBN 978-609-8120-96-7

PRATARMĖ · 11

ĮVADAS · 14

I. DOKUMENTAI

1. Lietuvos KP (b) CK sekretoriaus D. Šupikovo 1949 m. gruodžio 30 d. raštas VKP (b) CK Partinių, profsąjungų ir komjaunimo organų skyriui
Originalas · 32
Vertimas · 33
2. J. Paleckio 1952 m. rugpjūčio 29 d. laiškas A. Sniečkui, svarstytas LKP (b) CK XV plenumo 1952 m. rugsėjo 20 d.
Originalas · 34
Vertimas · 35
3. LKP (b) CK XV plenumo 1952 m. rugsėjo 20 d. nutarimas
Originalas · 78
Vertimas · 79
4. B. Pušinio 1953 m. sausio 2 d. laiškas TSKP CK sekretoriui dėl J. Paleckio veiklos
Originalas · 82
Vertimas · 83
5. VKP (b) CK Partinių, profsąjungų ir komjaunimo organų skyriaus vedėjo A. Aristovo raštas VKP (b) CK sekretoriui N. Chruščiovui dėl B. Pušinio laiško
Originalas · 84
Vertimas · 85

6. VKP (b) CK Partinių, profsąjungų ir komjaunimo organų skyriaus poskyrio vedėjo J. Andropovo 1953 m. balandžio 7 d. pažyma dėl B. Pušinio laiško
Originalas · 88
Vertimas · 89
7. LKP CK Partinių, profsąjungų ir komjaunimo organų skyriaus vedėjo pavaduotojo K. Markevičiaus ir Lietuvos TSR Ministrų tarybos Kadru skyriaus viršininko J. Girdvainio 1953 m. kovo 21 d. pažyma TSKP CK Partinių, profsąjungų ir komjaunimo organų skyriui apie Mkrčjano skundą
Originalas · 92
Vertimas · 93
8. TSKP CK Partinių, profsąjungų ir komjaunimo organų skyriaus vedėjo pavaduotojo Vinogradovo ir skyriaus poskyrio vedėjo J. Andropovo 1953 m. balandžio 7 d. raštas TSKP CK sekretariatui
Originalas · 106
Vertimas · 107
9. Anoniminis 1968 m. kovo 25 d. laiškas TSKP CK sekretoriui I. Kapitonovui dėl komjaunimo CK sekretoriaus V. Morkūno veiklos
Originalas · 112
Vertimas · 113

10. LKP CK sekretoriaus A. Sniečkaus 1968 m. gegužės 5 d. raštas TSKP CK dėl komjaunimo CK sekretoriaus V. Morkūno elgesio
Originalas · 116
Vertimas · 117
11. TSKP CK Organizacinio ir partinio darbo skyriaus sektoriaus vedėjo G. Fedotovo ir sektoriaus instruktoriaus G. Buzino 1968 m. gegužės 16 d. raštas TSKP CK dėl laiško apie V. Morkūno elgesį patikrinimo rezultatų
Originalas · 120
Vertimas · 121
12. Anoniminis 1975 m. sausio mėn. laiškas TSKP CK dėl LKP CK sekretoriaus A. Ferenso veiklos
Originalas · 124
Vertimas · 125
13. TSKP CK Organizacinio ir partinio darbo skyriaus sektoriaus vedėjo N. Dybenkos 1975 m. kovo 20 d. raštas TSKP CK apie skundo dėl Algirdo Ferenso patikrinimo rezultatus
Originalas · 130
Vertimas · 131
14. Anoniminis 1981 m. rugsėjo 14 d. laiškas L. Brežnevui dėl LKP CK sekretoriaus P. Griškevičiaus ir Lietuvos TSR vadovybės veiklos
Originalas · 136
Vertimas · 137

15. TSKP CK Organizacinio ir partinio darbo skyriaus vedėjo pavaduotojo V. Nikiforovo 1981 m. gruodžio 17 d. raštas TSKP CK apie skundo dėl P. Griškevičiaus patikrinimo rezultatus
 Originalas · 164
 Vertimas · 165
16. Netikromis pavardėmis pasirašytas 1985 m. sausio 14 d. laiškas TSKP CK apie P. Griškevičiaus ir kitų veiklą
 Originalas · 170
 Vertimas · 171
17. TSKP CK Organizacinio ir partinio darbo skyriaus sektoriaus vedėjo N. Mitkino 1985 m. sausio 29 d. raštas TSKP CK apie laiško dėl P. Griškevičiaus veiklos patikrinimo rezultatus
 Originalas · 178
 Vertimas · 179
18. Anoniminis 1985 m. balandžio 8 d. laiškas TSKP CK generaliniam sekretoriui M. Gorbačovui apie P. Griškevičiaus veiklą
 Originalas · 184
 Vertimas · 185

19. TSKP CK Organizacinio ir partinio darbo skyriaus vedėjo pavaduotojo V. Nikiforovo ir skyriaus sektoriaus vedėjo N. Mitkino 1985 m. gegužės 20 d. raštas TSKP CK apie anoniminio laiško dėl P. Griškevičiaus veiklos patikrinimo rezultatus
 Originalas · 188
 Vertimas · 189
20. Anoniminis 1985 m. gruodžio 5 d. laiškas TSKP CK apie LKP CK reikalų valdytojo B. Aliukonio veiklą
 Originalas · 194
 Vertimas · 195
21. TSKP CK Organizacinio ir partinio darbo skyriaus sektoriaus vedėjo N. Mitkino 1986 m. sausio 15 d. raštas TSKP CK apie laiško dėl B. Aliukonio veiklos patikrinimo rezultatus
 Originalas · 202
 Vertimas · 203

II. VALDŽIOS BALSAS

S. Grybkausko 2016 m. rugpjūčio 2 d. interviu su A. Griškevičiumi · 209

LITERATŪROS SĄRAŠAS · 247

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ · 250

Dirbant Lietuvos ir užsienio archyvuose dažnai tekdavo aptikti žmonių laiškų, skundų, kreipimųsi į įvairias valdžios institucijas ir asmeniškai į vadovus. Apie patirtus vargus dėl tokių raštų žmonės pasakojo duodami interviu, parodydavo ir prieš juos rašytus laiškus. Stebino ne tik rūpesčiai, sunkumai ir problemos, keliamos laiškų autorių, bet ir vaizduotė, prasimanymai apie valdžios žmonių prasižengimus ar net nusikaltimus. Neretai sunku atskirti, kur tikri faktai, pagrįsti kaltinimai, o kur vien pramanai. Akivaizdu, kad skundai yra vienas iš medžiagos šaltinių tuometinei visuomenei tirti, ir gana įdomus. Prisipažinsiu, kad tirdamas sovietmetį ilgą laiką nė neketinau rimtai imtis šios laiškų valdžiai temos. Maniau, ši medžiaga gali būti iliustracinė, gal kartais ir padedanti vertinti faktus, bet vargu ar verta gilesnių tyrimų.

Bet tokią nuomonę teko pakeisti. Maskvoje esančiame Rusijos valstybės naujosios istorijos archyve (RGANI), kur buvau užsakęs fotografuotų juostų ritėse saugomą TSKP CK sekretoriato ir aparato skyrių medžiagą, pastebėjau su popierinėmis bylomis dirbančią kolegę Anną Whittington. Ji skaitė laiškus ir skundus, kuriuos Maskva gaudavo iš visų sovietinių respublikų ir sričių. Belaukdamas savo ričių ėmiau vartyti Annos užsakytas bylas, o vėliau ir atidžiau peržiūrėti šio fondo numeris 100 apyrašus. Dėmesį iškart patraukė viena byla, kurioje buvo sukomplektuoti laišškai iš sovietinės Lietuvos – juose skundžiami tuometiniai vadovai. Atminty iškilo buvusių vadovų pasakojimai apie neva TSKP CK aparate buvusias kompromituojamosios medžiagos saugyklas. Anot vieno iš jų, buvęs Lietuvos TSR agropramoninio komiteto vadovas Genadijus Konopliovas naudodamasis ryšiais su kai kuriais TSKP CK darbuotojais jau perestroikos laikotarpiu išsiprašė leidimą nors trumpai žvilgtelėti, kokių skundų centras turi, ir nusivylė, nieko įdomaus juose neradęs. Lionginas Šepetys pasakojo apie skundų iš Lietuvos rašymo kampaniją, organizuotą 1976 m. neva jo LKP CK

sekretoriaus ideologijai poste matyti nenorėjusio LKP CK antrojo sekretoriaus Valerijaus Charazovo. Šią kampaniją L. Šepetys aprašė dienoraščių knygoje „Negeri užrašai“¹. Užbėgdamas kiek į priekį paminėsiu, kad skundų būtent dėl L. Šepečio Maskvos archyvuose taip ir neaptikau, išskyrus tuos, kuriuose peikiama visa pirmojo sekretoriaus Petro Griškevičiaus vadovybė.

Suprantama, tokios bylos negalėjau neužsakyti. Be skundų, joje buvo sukomplektuotos ir TSKP CK funkcionierių išvados dėl jų. Man labai pasisekė, kad šią bylą gavau 2020 m. vasarį, būdamas mokslinėje komandiruotėje Maskvoje, prieš pat kovido pandemiją. Vos jai pasibaigus, 2022 m. vasario 24 d. Rusija pradėjo karą prieš Ukrainą, ir dėl nutrūkusių Lietuvos ir Rusijos diplomatinių santykių ilgam sustojo ne tik mano, bet ir kitų Lietuvos tyrėjų vizitai į Maskvos archyvus. Archyviniai dokumentai, surinkti per šį ir ankstesnius vizitus, mano tyrimui tapo dar reikšmingesni. Visi laišakai pasirodė įdomūs, charakteringi laikotarpiui, atskleidžiantys tiek rašymo manieras, tiek problemas. Į akis itin krito vienas gana ilgas laiškas (13 ranka rašyti lapai). Perskaitęs supratau, kad jis rašytas žmonių iš artimo LKP CK pirmųjų sekretorių Antano Sniečkaus ir Petro Griškevičiaus rato. Man, tiriančiam sovietinės nomenklatūros tinklus, ryšius, valdžios vyrų laisvalaikį, pavyzdžiui, medžiokles, šis dokumentas buvo svarbus atradimas. Grįžęs į Lietuvą susisiečiau su tame skunde minimu asmeniu ir jis patvirtino, kad laiške išdėstyti su juo susiję įvykiai ir susitikimai iš tiesų yra buvę. Taip gana netikėtai atrasta archyvinė medžiaga paskatino imtis naujo tyrimo, jau neapsiribojant vien laiškų turiniu, bet ir žvelgiant plačiau į pačią skundo funkciją sovietinėje politinėje sistemoje.

Šio šaltinių rinkinio tikslas nėra atskleisti sovietmečio vadovų, jų šeimos narių ydas ir klaidas. Knyga siekiama plačiau pažvelgti į sovietinę politinę sistemą: kokie skundai buvo renkami, kokie laišakai sulaukdavo Maskvos funkcionierių dėmesio, kaip jie buvo tikrinami ir kokie sprendimai dėl jų buvo priimami.

¹ Lionginas Šepetys, *Negeri užrašai*, Vilnius: Žuvėdra, 2013.

Коммунистическая партия Литвы
Центральный Комитет

Особый сектор-протокольная часть

№-177 МАТЕРИАЛЫ

Оп-131 ХУ П Л Е Н У М А

от 19-20 сентября 1952 г.

Д-38 на 63 листах.

I. Dokumentai

Lietuvos KP (b) CK sekretoriaus
D. Šupikovo 1949 m. gruodžio 30 d.
raštas VKP (b) CK Partinių, profsajungų
ir komjaunimo organų skyriui

5142/4-6

30 декабря 1949

ОТДЕЛ ПАРТИЙНЫХ, ПРОФСОЮЗНЫХ
И КОМСОМОЛЬСКИХ ОРГАНОВ ЦК ВКП (б)

тов. Дедову

В связи с анонимным заявлением о недостойном поведении первого секретаря Вильнюсского горкома КП (б) Литвы т. ЧИСТЯКОВА¹⁸ сообщаем, что факты грубости и случаи организации коллективных вечеров с выпивкой в прошлом со стороны т. ЧИСТЯКОВА имели место.

После предупреждения его в ЦК КП (б) Литвы эти факты не повторялись. Случаи появления т. ЧИСТЯКОВА в нетрезвом состоянии в общественных местах или на работе не установлены.

Секретарь ЦК КП (б) ЛИТВЫ (Д. ШУПИКОВ¹⁹)

Верно: [parašas]²⁰

// LYA, f. 1771, ap. 3, b. 10995.

III 18 Aleksejus Čistiakovas (1908–1972) – LKP (b) Vilniaus miesto komiteto pirmasis sekretorius (1945–1950), LTSR MT pirmininko pavaduotojas (1950–1958).

19 Danijilas Šupikovas (1906–1975) – LKP (b) CK Organizacinio instruktorių skyriaus vedėjas 1940–1941, 1942–1947 m., sovietinės Lietuvos partizaninio štabo Maskvoje viršininko A. Sniečkaus pavaduotojas 1942–1944 m., LKP (b) CK sekretorius kadrans 1947–1950 m., LKP (b) Vilniaus srities komiteto pirmasis sekretorius 1950–1952 m.

20 Užrašyta ir pasirašyta ranka.

5142/4-6

1949 m. gruodžio 30 d.

VKP (b) CK PARTINIŲ, PROFESINIŲ SĄJUNGŲ
IR KOMJAUNIMO ORGANŲ SKYRIUS

drg. Dedovui

Atsakydami į anoniminį pareiškimą apie nederamą Lietuvos KP (b) Vilniaus miesto komiteto pirmojo sekretoriaus drg. ČISTIAKOVO elgesį, pranešame, kad šiurkštaus elgesio ir kolektyvinių vakarų su išgertuvėmis organizavimo faktai pasitvirtino.

Įspėjus drg. ČISTIAKOVĄ Lietuvos KP (b) CK, šie faktai nebe-
pasikartojė. Darbe ar viešose vietose apsvaigęs nuo alkoholio drg.
ČISTIAKOVAS neužfiksuotas.

Lietuvos KP (b) CK sekretorius (D. ŠUPIKOVAS)

Tikra: [parašas]

J. Paleckio 1952 m. rugpjūčio 29 d.
laiškas A. Sniečkui, svarstytas LKP (b)
CK XV plenumo 1952 m. rugsėjo 20 d.

Секретно

Секретарю ЦК КП/б/ Литвы
товарищу СНЕЧКУС А. Ю.

/Копия в ЦК ВКП /б/²¹

Уважаемый Антанас Юозович!

Неоднократно я брался за перо, чтобы попытаться еще раз с полной откровенностью объяснить с Вами, но всё еще не спешил, надеясь, что всё поправится и решится правильно²². Но, по моему, теперь, когда приближается Съезд Партии, не имею права больше откладывать²³.

При Вашем методе говорить со мною через Бюро, пленумы и большие собрания, преподносить там «сенсации» и поражать внезапностью, при явном нежелании поговорить просто и непосредственно, можно полагать, что съезд будет использован для преподнесения новых сюрпризов, преследующих цель спорные вопросы сделать бесспорными, как это не раз делалось в последнее время, и решать проблемы науки путем диктата и категорических установок.

Конечно, больно мне, как человеку и партийцу, и кажется чудовищным то, что после 12 лет совместной работы /не считая времён подполья, когда Вы знали меня через связников²⁴/ у Вас такое превратное и

²¹ 21 Laiškas saugomas Lietuvos ypatingojo archyvo LKP dokumentų skyriaus LKP CK fonde (f. 1771), LKP XV plenumo medžiagos byloje.

²² 22 Dokumente pasitaikančios rašybos ir skyrybos klaidos čia netaisomos.

²³ 23 Pastraipa pabraukta raudonai teksto kairiame šone.

²⁴ 24 Omenyje turimas XX a. 4 dešimtmetis, kai tuomet žurnalistas J. Paleckis bendradarbiavo su pogrindyje veikusios LKP veikėjais.

Slaptai

Lietuvos komunistų (bolševikų) partijos
Centro komiteto sekretoriui
draugui A. J. Sniečkui

/Kopija – Visasąjunginės komunistų (bolševikų) partijos
Centro komitetui/

Gerbiamasis Antanai Juozovičiau!

Ne kartą ėmiausi plunksnos norėdamas darkart visiškai atvirai su Jumis išsiaiškinti, bet vis neskubėjau, vildamasis, kad viskas pagerės ir išsispręs teisingai. Tačiau dabar, artėjant Partijos Suvažiavimui, mano galva, neturiu teisės ilgiau atidėlioti.

Turint omeny, kad Jūs įpratęs kalbėtis su manimi per Biurą, plenumus ir didelius susirinkimus, pateikti ten „sensacijas“ ir netikėtai priblokšti ir akivaizdžiai vengiat pasikalbėti paprastai ir betarpiškai, galima manyti, kad suvažiavimu bus pasinaudota pateikiant naujus siurprizus, kuriais bus siekiama padaryti nuginčijamus ginčytinus klausimus, kaip ne kartą buvo daroma pasitaruoju laikotarpiu, ir spręsti mokslo klausimus diktatu ir kategoriškomis nuostatomis.

Žinoma, man, kaip žmogui ir partijos nariui, skaudu ir atrodo pasibaisėtina, kad po 12 metų darbo kartu /neskaitant pagrindžio laikų, kai Jūs pažinojot mane per ryšininkus/ Jūs laikotės tokios tendencingos ir primityvios nuomonės apie mane, jog galite daryti pačias absurdiškiausias išvadas apie mane ir reikšti fantastiškus kaltinimus.

примитивное мнение обо мне, что Вы можете делать самые абсурдные выводы и выдвигать фантастические обвинения.

Но дело не в личных вопросах и обидах, из за которых нечего было бы портить кровь и чернила. Дело в принципиальных вопросах, ибо наши споры и наши отношения – словно капля, в которой отражаются многие ненормальности, тормозящие дело²⁵.

Вы часто пытаетесь приписать мне какие то «особые цели», какую то «оппозицию», видите какие то мои «ходы», даже создали целую схему какого то «правого уклона» и т. п.

На самом же деле в спорных вопросах, касающихся истории и оценки культурного наследия, как и в других, я стремлюсь к тому, чтобы правильная марксистская, ленинско-сталинская оценка прошлого помогала бы нам строить социализм²⁶. Вижу и чувствую, что имеющий место у нас вульгаризаторский и начетнический, левацкий и космополитический подход, упрощенчество, игнорирование и охаивание т. н. движения пробуждения национального сознания угнетенного, насильно ассимилируемого и почти обреченного на национальную смерть, литовского народа и отрицание демократических элементов в этом движении, сыгравшем несомненно важную роль в развитии культуры литовского народа и образовании литовской буржуазной нации, изображение этого движения как сплошь реакционного и клерикального, антидемократического, – мешает и создает ненужные трудности в деле построения социалистического общества в Литве, тормозит искоренение еще значительных остатков буржуазно-националистической идеологии и играют наруку интересам националистов, клерикалов и реакционеров. Если за что я борюсь, то только за правильное истолкование и проведение линии партии, за творческое применение методов марксизма-ленинизма

III 25 Pastraipa pabraukta raudonai teksto kairiame šone.

26 Pastraipos pirmos trys eilutės pabrauktos raudonai teksto kairiame šone.

Tačiau svarbu ne asmeniniai klausimai ir nuoskaudos, dėl kurių nėra prasmės gadinti kraują ir rašalą. Svarbu principiniai klausimai, nes mūsų ginčai ir mūsų santykiai – tarsi lašas, atspindintis daugybę nenormalių reiškinių, stabdančių darbą.

Jūs neretai bandote priskirti man kažkokius „ypatingus tikslus“, kažkokią „opoziciją“, matote kažkokius mano „ėjimus“, net sukūrėte ištiesą kažkokio „dešiniojo nuokrypio“ schemą ir t. t.

Iš tikrųjų, ginčytiniais klausimais, susijusiais su kultūrinio palikimo istorija ir vertinimu, kaip ir kitais, aš siekiu, kad teisingas marksistinis, lenininis-stalinistinis praeities vertinimas padėtų mums statyti socializmą. Matau ir jaučiu, kad pas mus pasitaikantis vulgarizatoriškas ir knyginis, kairuoliškas ir kosmopolitinis požiūris, suprimityvinimas; užguitos, prievarta asimiliuojamos ir, galima sakyti, beveik pasmerktos nacionalinei mirčiai lietuvių tautos vadinamojo nacionalinės savimonės atgimimo judėjimo ignoravimas ir niekinimas neigiant, kad tame judėjime, suvaidinusiame neabejotinai svarbų vaidmenį vystantis lietuvių kultūrai ir formuojantis buržuazinei lietuvių nacijai, būta demokratiškesnių elementų, vaizduojant šį judėjimą kaip išimtinais reakcingą ir klerikalinį, antidemokratinį, – trukdo ir kelia nereikalingų sunkumų kuriant Lietuvoje socialistinę visuomenę, neleidžia atsikratyti dar gajų buržuazinės nacionalistinės ideologijos liekanų ir yra parankūs nacionalistams, klerikalams ir reakcionieriams. Viskas, už ką kovoju, – tai tik teisingas partijos linijos supratimas ir vykdymas, kūrybiškas marksizmo-leninizmo metodų taikymas Tarybų Lietuvos sąlygomis. Tam mus partija ir paskyrė.

Ne kartą esu kalbėjęs, kaip svarbu būtent dabar, kai prieš mus taip aktyviai veikia ir tokią nežabotą propagandą varo Amerikos ir

в условиях Советской Литвы. А для этого мы и поставлены партией.

Не раз я высказывался насколько важно именно теперь, когда против нас так активно действуют и такую разнузданную пропаганду ведут американо-английские империалисты, особенно умно и чутко проводить национальную политику партии, не допускать явлений национального нигилизма и троглодитства.

Неужели так сложно понять, что всякие явные и тайные враги советской власти только ухмыляются и радуются всяким неполадкам и неразберихам, ошибкам и перегибам в национальных вопросах и всяким другим недостаткам?

Неужели так трудно поверить, что я волнуюсь и переживаю, спорю и борюсь не из за «любви к искусству» или из за стремления «нажить капитал», а именно потому, что стараюсь быть принципиальным коммунистом? Вы же знаете мой путь, сложный и нелегкий. Вы знаете, что я всегда волновался и боролся за дело народа, за правду как мог и как умел, пока вырос до такого сознания, что дело народа, дело правды, дело партии, дело коммунизма слились у меня в одно целое. Легко и радостно, когда я спорил и спорю, боролся и борюсь с врагами, с фашистами, националистами, а как трудно, когда приходится входить в конфликты с единомышленниками, тем более, что я так ценю дружбу и хорошие отношения.

Хорошо понимаю и выше всего ставлю единство партии и партийную дисциплину. Мне было бы приятно никогда не спорить и видеть Вас всегда правым и мудрым руководителем. Роль спорщика мне непривычна и тягостна, спорить не люблю и не умею. Но именно, чтобы способствовать укреплению единства в партии, я вынужден и спорить и всеми дозволенными в партии средствами добиваться выяснения и правильного проведения в жизнь линии партии там, где, по моему мнению, она искривляется.

Нет ничего легче, как не волноваться, не возражать, не спорить, как подлаживаться под мнение началь-

Англиjos imperialistai, itin protingai ir subtiliai vykdyti nacionalinę partijos politiką, neleisti nacionalinio nihilizmo ir trogloditizmo reiškinių.

Nejau taip sunku suprasti, kad visokio plauko atviri ir slapti sovietų valdžios priešai tik šypsosi ir džiaugiasi dėl visokių nesklandumų ir painiavos, klaidų ir nukrypimų sprendžiant nacionalinius klausimus ir visokių kitokių trūkumų?

Nejau taip sunku patikėti, kad aš jaudinuosi ir sielojuosi, ginčiuojuosi ir kovoju ne iš „meilės menui“ ar siekio „užgyventi kapitalą“, o kaip tik dėl to, kad stengiuosi būti principingas komunistas? Juk Jūs žinote, kokią sudėtingą ir nelengvą kelią aš nuėjau. Žinote, kad visada kaip galėdamas ir mokėdamas rūpinauosi ir kovojau už liaudies reikalą, už tiesą, kol užaugau iki tokio sąmoningumo, kai liaudies, tiesos, partijos, komunizmo reikalas man tapo vienu. Lengva ir džiugu buvo, kai ginčijausi ir ginčiuojuosi su priešais, fašistais, nacionalistais, bet kaip sunku, kai tenka konfliktuoti su bendraminčiais, juo labiau, kad aš taip vertinu draugystę ir gerus santykius.

Gerai suprantu ir labiau už viską vertinu partijos vienybę ir partinę drausmę. Man būtų malonu niekada nepriešgyniauti ir matyti Jus kaip visada teisų ir išmintingą vadovą. Ginčininko vaidmuo man neįprastas ir slogus, ginčytis aš nemėgstu ir nemoku. Tačiau norėdamas prisidėti prie partijos vienybės stiprinimo esu privers-tas ir ginčytis, ir visomis partijai leistinomis priemonėmis siekti, kad būtų išgryninta ir deramai įgyvendinama partijos linija ten, kur, mano nuomone, ji iškraipoma.

Nėra nieko lengviau, kaip nesijaudinti, neprieštarauti, nesiginčyti, prisitaikyti prie vyresnybės nuomonės, pataikauti niekuo nerizikuojant ir stipriai laikytis šiltos vietos. Nejau turėčiau taip elgtis, tapti miesčioniu, verteiva, kad ir vėl, kaip anksčiau, galėtume

ства, угождать, лишь бы не рисковать ничем и крепко держаться за хорошее место. Неужели я должен так поступать, должен стать обывателем, делягой, чтобы у нас возобновились бы прежние, нормальные, даже дружеские отношения и Вы считали бы меня настоящим коммунистом? Хотя Вы пытаетесь пристегнуть мне разные ярлыки и не раз угрожали расправой, я не могу превратиться в обывательскую улитку и молчать ради спокойствия и личного благополучия.

Есть ли основание мне горячиться и волноваться? Может быть я ломлюсь в открытую дверь?

Как не волноваться, если мы так долго топчемся на месте и не можем кончить с блужданием между трех сосен? Правда, имеются некоторые сдвиги, однако до конкретных результатов еще кажется далеко. Как образно было сказано на совещании интеллигенции, при таких темпах мы дождемся полной истории литовской литературы чуть ли не через 20 лет! Наверяд ли много лучше положение с историей литовского народа. А главное, по моему, что вопросы, связанные с периодом национально-освободительного движения не только не находят серьезного и правильного решения, но еще больше запутываются.

Как не волноваться, когда на радость разным националистам тысячи преподавателей десяткам тысяч учащихся средних школ и студентов и студентов²⁷ преподают историю литовской литературы и объясняют вопросы национального движения, хотя не имеют ни учебника, ни систематизированных материалов, а то и просто никаких советских источников по ряду вопросов. И, конечно, они черпают сведения из старых, буржуазных учебников и старой истории литературы.

Разве можно мириться с таким положением, что до сих пор нет ясной, определённой оценки ряда самых видных деятелей национального движения? Нормально ли, когда они то характеризуются как прогрессив-

palaikyti normalius, galima sakyti, draugiškus, santykius ir Jūs laikytumėte mane tikru komunistu? Nors bandote klijuoti man įvairias etiketes ir ne kartą grasinot susidoroti, aš negaliu užsidaryti miesčionio kiaute ir tylėti dėl ramybės ir asmeninės gerovės.

Ar aš turiu pagrindo karščiuotis ir jaudintis? O gal laužiuosi pro atviras duris?

Kaip galima nesijaudinti, jei mes taip ilgai mindžikuojame vietoje ir negalime liautis klaidžioję tarp trijų pušų? Tiesa, esama šiokių tokių poslinkių, tačiau iki konkrečių rezultatų dar toli. Kaip vaizdingai buvo pasakyta per inteligentijos pasitarimą, esant tokiems tempams mes sulauksime išsamios lietuvių literatūros istorijos bene už 20 metų! Vargu ar geresnė lietuvių tautos istorijos padėtis. O svarbiausia, mano galva, kad klausimai, susiję su nacionalinio išsivadavimo judėjimu, ne tik nėra rimtai ir teisingai išspręsti, bet vis labiau painiojami.

Kaip galima nesijaudinti, kai įvairaus plauko nacionalistų džiaugsmui tūkstančiai dėstytojų dešimtims tūkstančių bendrojo lavinimo moksleivių ir studentų dėsto lietuvių literatūros istoriją ir aiškina nacionalinio judėjimo klausimus, nors neturi nei vadovėlio, nei susistemintos medžiagos, o daugeliu klausimų – iš viso jokių sovietinių šaltinių. Ir, suprantama, jie semiasi duomenų iš senų, buržuazinių vadovėlių ir senos literatūros istorijos.

Argi galima susitaikyti su tuo, kad iki šiol nėra aiškaus, apibrėžto pačių žymiausių nacionalinio judėjimo veikėjų vertinimo? Ar normalu, kad jie tai apibūdinami kaip pažangūs ir iškilūs / kaip Basanavičius 1947 m. „Tiesoje“ ir 1950 m. Didžiojoje tarybinėje enciklopedijoje /, tai gėdijamasi juos minėti / apie Basanavičių 1950 m. laikraštyje „Kultūra ir gyvenimas“ ir jo vardo išbraukimas iš kalendorių /, tai nuolat koneveikiami ir vadinami išdavikais / kaip jau minėtas Basanavičius – romano „Kalvio Ignoto teisybė“

III 27 Kartojasi žodžiai dokumente.

ные и выдающиеся /как Басанавичюс в газете «Тие-са» в 1947 г. и в БСЭ²⁸ в 1950 г./, то упоминание их имени считается зазорным /о Басанавичюсе в газете «Культура и Жизнь»²⁹ в 1950 г. и вычеркивание из календарей его имени/, то они сплошь охаиваются и называются предателями /о том же Басанавичюсе как персонаже романа Басайнисе в новом издании романа «Правда кузнеца Игнотаса» в 1952 г./ и выбрасываются из музея вещи /того же Басанавичюса из литературного музея/, то признаются из заслуги и говорится, что можно оставить улицу их имени /Ваши слова об улице Басанавичюса в 1952 г./, то отмечается 20-летие со дня смерти и издаются книги, то ни слова не упоминается о 100-летию со дня рождения /все о том же Басанавичюсе/.

Вот уже сколько лет тянется вопрос о таком же популярном в народе деятеле прошлого В. Кудирке лишь из за боязни как бы немножко не переоценить, как бы не забыть какую нибудь оговорку, как бы не допустить малейшую ошибку. А в это время, не имеющих ничего печатного кроме буржуазных источников, преподаватель импровизирует и преподает ученикам что ему вздумается. Ведь какое это поле деятельности не только для протаскивания, но и для открытой пропаганды буржуазной идеологии, антирусских настроений и т. п.

Из за бесконечного мудрствования и трепетной боязни какой нибудь неудачной формулировки, в 1949 году осталось неотмеченным 50-летие со дня смерти Кудирки и неиспользованы подготовленные для этого материалы, которые много помогли бы, как никак, более правильному освещению его деятельности и

²⁸ *Большая советская энциклопедия* – Didžioji tarybinė enciklopedija.

²⁹ VKP (b) CK Propagandos valdybos periodinis leidinys, ejęs 1946–1951 m. 1950 m. rugsėjo 30 d. numeryje buvo publikuotas LKP CK sekretoriaus ideologijai Vlado Niunkos straipsnis „Dėl kai kurių klaidų knygoje „Tarybų Lietuva“, plačiau žr. Jelena Zubkova, *Pabaltijys ir Kremlius 1940–1953*, Vilnius: Mintis, 2010, p. 297.

personažas Basainis – naujajame 1952 m. leidime /, iš muziejų išmetami jų daiktai / to paties Basanavičiaus iš literatūros muziejaus /, tai pripažįstami jų nuopelnai ir kalbama apie tai, kad galima palikti jų vardu pavadintą gatvę / Jūsų žodžiai apie Basanavičiaus gatvę 1952 m. /, tai minimos 20-osios mirties metinės ir leidžiamos knygos, tai nė žodžiu neužsimenama apie 100-ąsias gimimo metines /, visa tai – apie Basanavičių /.

Štai jau kiek metų svarstoma, kaip vertinti ne mažiau populiarių liaudyje praeities veikėją V. Kudirką – ir tik iš baimės kaip nors pernelyg išgarbstyti, užmiršti kokią nors išlygą, padaryti menkiausią klaidą. O neturintis nieko spausdintinio, išskyrus buržuazinius šaltinius, dėstytojas tuo metu improvizuoja ir dėsto moksleiviams, kas jam šauna į galvą. Juk tai toks puikus veiklos laukas siekiantiems ne tik prastumti, bet ir atvirai propaguoti buržuazinę ideologiją, antirusiškas nuotaikas ir t. t.

Dėl nuolatinio gudravimo ir virpulingos baimės ką nors nesėkmingai suformuluoti 1949 m. liko nepaminėtos 50-osios Kudirkos mirties metinės ir nepanaudota tai progai skirta medžiaga, kuri labai padėtų teisingiau nušviesti jo veiklą ir vietą nacionalinio išsivadavimo judėjime ir lietuvių nacijos formavimesi.

Ir ši painiava pas mus vyksta tuo metu, kai suformuluotos aiškios nuostatos dėl marksistinio istorinių asmenybių vertinimo, tinkamo požiūrio į jų pažangią veiklą ir klaidas, kai turime tokių veikėjų kaip Plechanovas ir Tolstojus, Michailovskis ir admiralas Makarovas, Čiavčivadžė ir Nikoladžė, Rainis ir Abajus ir daugybė kitų vertinimo pavyzdžius.

Deja, mums neretai būdingas tas neužaugų požiūris į praeities veikėjus, apie kurių kalba Marksas, ir jie maunami ant nūdienos kurpalio, o ne vertinami epochos, kurioje veikė, matais.

Секретарю ЦК КП /б/ Литвы

товарищу СНЕЧКУС А. Ю.

/ Копия в ЦК ВКП /б/

Уважаемый Антанас Юозович!

Неоднократно я брался за перо, чтобы попытаться еще раз с полной откровенностью объяснить в Ваши, но всё еще не спешит, надеясь, что всё поправится и решится правильно. Но, по моему, теперь, когда приближается Съезд Партии, не имея права больше откладывать.

При Вашем методе говорить со мною через Бюро, пленумы и большие собрания, преподносить там "сенсации" и поражать внезапностью, при явном нежелании поговорить просто и непосредственно, можно полагать, что съезд будет использован для преподнесения новых сюрпризов, преследующих цель спорные вопросы сделать бесспорными, как это не раз делалось в последнее время, и решать проблемы науки путем диктата и категорических установок.

Конечно, больно мне, как человеку и партийцу, и кажется чудовищным то, что после 12 лет совместной работы / не считая времён подполья, когда Вы знали меня через связников / у Вас такое превратное и примитивное мнение обо мне, что Вы можете делать самые абсурдные выводы и выдвигать фантастические обвинения.

Но дело не в личных вопросах и обидах, из за которых нечего было бы портить кровь и чернила. Дело в принципиальных вопросах, ибо наши споры и наши отношения - словно капля, в которой отражаются многие ненормальности, тормозящие дело.

Вы часто пытаетесь приписать мне какие то "особые цели", какую то "опозицию", видите какие то мои "ходы", даже создали целую схему какого то "правого уклона" и т.п.

На самом же деле в спорных вопросах, касающихся истории и оценки культурного наследия, как и в других, я стремлюсь к тому, чтобы правильная марксистская, ленинско-сталинская оценка прошлого помогала бы нам строить социализм. Вижу и чувствую, что имеющий место у нас вульгаризаторский и начетнический, левацкий и космополитический подход, упрощенчество, игнорирование и охаивание т.н. движения пробуждения национального сознания угнетенного, насильно ассимилируемого и почти обреченного на национальную смерть, литовского народа и отрицание демократических элементов в этом движении, сыгравшем несомненно важную роль в развитии культуры литовского народа и образовании литовской буржуазной нации, изображение этого движения как сплошь реакционного и клерикального, антидемократического, - мешает и создает ненужные трудности в деле построения социалистического общества в Литве, тормозит искоренение еще значительных остатков буржуазно-националистической

идеологии и играют наруку интересам националистов, клериков и реакционеров. Если за что я борюсь, то только за правильное истолкование и проведение линии партии, за творческое применение методов марксизма-ленинизма в условиях Советской Литвы. А для этого мы и поставлены партией.

Не раз я высказывался насколько важно именно теперь, когда против нас так активно действуют и такую разнузданную пропаганду ведут американско-английские империалисты, особенно умно и чутко проводить национальную политику партии, не допускать явлений национального нигилизма и троглодитства.

Неужели так сложно понять, что всякие явные и тайные враги советской власти только ухмыляются и радуются всяким неполадкам и неразберихам, ошибкам и перегибам в национальных вопросах и всяким другим недостаткам?

Неужели так трудно поверить, что я влюбился и переживаю, спорю и борюсь не из за "любви к искусству" или из за стремления "нажить капитал", а именно потому, что стараюсь быть принципиальным коммунистом? Вы же знаете мой путь, сложный и нелегкий. Вы знаете, что я всегда волновался и боролся за дело народа, за правду как мог и как умел, пока вырос до такого сознания, что дело народа, дело правды, дело партии, дело коммунизма слились у меня в одно целое. Легко и радостно когда я спорил и спорю, борюсь и борюсь с врагами, с фашистами, националистами, а как трудно, когда приходится входить в конфликты с единомышленниками, тем более, что я так ценю дружбу и хорошие отношения.

Хорошо понимаю и выше всего ставлю единство в партии и партийную дисциплину. Мне было бы приятно никогда не спорить и видеть Вас всегда правым и мудрым руководителем. Роль спорщика мне непривычна и тягостна, спорить не люблю и не умею. Но именно, чтобы способствовать укреплению единства в партии, я вынужден и спорить и всеми дозволенными в партии средствами добиваться выяснения и правильного проведения в жизнь линии партии там, где, по моему мнению, она искривляется.

Нет ничего легче, как не волноваться, не возражать, не спорить, как подлаживаться под мнение начальства, угождать, лишь бы не рисковать ничем и крепко держаться за хорошее место. Неужели я должен так поступать, должен стать обывателем, делягой, чтобы у нас возобновились бы прежнее, нормальные, даже дружеские отношения и Вы считали бы меня настоящим коммунистом? Хотя Вы пытаетесь пристегнуть мне разные ярлыки и не раз угрожали расправой, я не могу прерваться в обывательскую улитку и молчать ради спокойствия и личного благополучия. Есть ли основание мне горьчиться и волноваться? Может быть я ломлюсь в открытую дверь?

Как не волноваться, если мы так долго топчемся на месте и не можем кончить с блужданием между трех сосен? Правда, имеет ся некоторый сдвиг, однако до конкретных результатов еще далеко. Как образно было сказано на совещании интеллигенции, при таких темпах мы дождемся полной истории литовской литературы чуть ли не через 20 лет! Наверяд ли много лучше положение с историей литовского народа. А главное, по моему, что вопросы, связанные с периодом национально-освободительного движения не только не находят серьезного и правильного решения, но еще больше запутываются.

Как не волноваться, когда на радость разным националистам тысячи преподавателей десяткам тысяч учащихся средних школ и студентов и студентов преподают историю литовской литературы и объясняют вопросы национального движения, хотя не имеют ни учебника, ни систематизированных материалов, а то

LKP (b) CK XV plenumo
1952 m. rugsėjo 20 d. nutarimas

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

XV ПЛЕНУМА ЦК КП(б) ЛИТВЫ

от 20 сентября 1952 года

Рассмотрение проекта отчетного доклада ЦК КП(б)
Литвы VII съезду КП(б) Литвы
XV Пленум ЦК КП(б) Литвы постановляет:

1. Утвердить отчетный доклад ЦК КП(б) Литвы VII съезду КП(б) Литвы

2. Отметить, что член бюро ЦК КП(б) Литвы тов. Палецкис не ведет должной борьбы против буржуазного национализма, не разоблачает его конкретных носителей, допускает ошибки националистического характера.

Признать, что письмо тов. Палецкиса на имя секретаря ЦК КП(б) Литвы тов. Снечкуса от 29 августа 1952 года является клеветническим и носит националистический характер.

Пленум осуждает националистические ошибки т. Палецкиса и его примиренчество к буржуазному национализму.

3. Пленум также отмечает, что член ЦК КП(б) Литвы тов. Пушинис, правильно понимая ряд вопросов борьбы против буржуазного национализма и разоблачая конкретных его носителей, иногда допускает огульное охаивание интеллигенции, а также упрощенчество в вопросах оценки прошлого литовского народа.

Секретарь ЦК КП(б) Литвы
[подпись] (А. Снечкус)

[žemiau dar 9 neįskaitomi parašai]

LIETUVOS KP (b) CK XV PLENUMO

NUTARIMAS

1952 m. rugsėjo 20 d.

/įrašai ranka/: Lietuvos KP (b) CK ataskaitinio pranešimo
projekto nagrinėjimas
Lietuvos KP (b) VII suvažiavimui
Lietuvos KP (b) CK XV plenumas nutarė:

1. Patvirtinti Lietuvos KP (b) CK ataskaitinį pranešimą Lietuvos KP (b) VII suvažiavimui.

2. Pažymėti, kad Lietuvos KP (b) CK Biuro narys drg. Paleckis deramai nekovoja su buržuaziniu nacionalizmu, nedemaskuoja konkrečių jo šalininkų, daro nacionalistinio pobūdžio klaidų.

Pripažinti, kad drg. Paleckio 1952 m. rugpjūčio 29 d. laiškas Lietuvos KP (b) CK sekretoriui Sniečkui yra šmeižikiškas ir nacionalistinio pobūdžio.

Plenumas smerkia nacionalistines drg. Paleckio klaidas ir taikytumą su buržuaziniu nacionalizmu.

3. Plenumas taip pat pažymi, kad Lietuvos KP (b) CK narys drg. Pušinis, teisingai keldamas daug kovos su buržuaziniu nacionalizmu klausimų ir demaskuodamas konkrečius jo šalininkus, kartais nepagrįstai užsipuola visą inteligentiją ir linkęs pernelyg vulgariuotai vertinti lietuvių tautos praeitį.

Lietuvos KP (b) CK sekretorius
[parašas] (A. Sniečkus)

[žemiau dar 9 neįskaitomi parašai]

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

XV ПЛЕНУМА ЦК КП(б) ЛИТВЫ

1952

Рассмотрение ^{проекта} от 20 сентября 1952 года
VII сессии ЦК КП(б) Литвы доклада ЦК КП(б) Литвы
XV пленум ЦК КП(б) Литвы по его содержанию:

1. Утвердить отчетный доклад ЦК КП(б) Литвы VII с'езду КП(б) Литвы
2. Отметить, что член бюро ЦК КП(б) Литвы тов. Палецкис не ведет должной борьбы против буржуазного национализма, не разоблачает его конкретных носителей, допускает ошибки националистического характера.
Признать, что письмо тов. Палецкиса на имя секретаря ЦК КП(б) Литвы тов. Снечкуса от 29 августа 1952 года является клеветническим и носит националистический характер.
Пленум осуждает националистические ошибки т. Палецкиса и его примиренчество к буржуазному национализму.
3. Пленум также отмечает, что член ЦК КП(б) Литвы тов. Пушинис, правильно поднимая ряд вопросов борьбы против буржуазного национализма, разоблачая конкретных его носителей, иногда допускает огульное охаивание интеллигенции, а также упрощенчество в вопросах оценки прошлого литовского народа.

Секретарь ЦК КП(б) Литвы *А. Снечкас*

В. Билас
С. Феликшинас
Тоналас
К. Клеудис
В. Вайцис

